

Hoger onderwijs: meer kenniswerkers en betere kennisbenutting

Colofon

De Onderwijsraad is een onafhankelijk adviescollege, opgericht in 1919. De raad adviseert, gevraagd en ongevraagd, over hoofdlijnen van het beleid en de wetgeving op het gebied van het onderwijs. Hij adviseert de ministers van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal kunnen de raad ook om advies vragen. Gemeenten kunnen in speciale gevallen van lokaal onderwijsbeleid een beroep doen op de Onderwijsraad.

De raad gebruikt in zijn advisering verschillende (bijvoorbeeld onderwijskundige, economische en juridische) disciplinaire aspecten en verbindt deze met ontwikkelingen in de praktijk van het onderwijs. Ook de internationale dimensie van educatie in Nederland heeft steeds de aandacht.

De raad adviseert over een breed terrein van het onderwijs, dat wil zeggen van voorschoolse educatie tot aan postuniversitair onderwijs en bedrijfsopleidingen. De producten van de raad worden gepubliceerd in de vorm van adviezen, studies en verkenningen. Daarnaast initieert de raad seminars en websitediscussies over onderwerpen die van belang zijn voor het onderwijsbeleid.

De raad bestaat uit zeventien leden die op persoonlijke titel zijn benoemd.

Advies Hoger onderwijs: meer kenniswerkers en betere kennisbenutting. Advies naar aanleiding van het ontwerp-HOOP 2004, uitgebracht aan de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Nr. 20040126/762, april 2004.

Uitgave van de Onderwijsraad, Den Haag, 2004.

ISBN 90-77293-16-7

Bestellingen van publicaties:

Onderwijsraad
Nassaulaan 6
2514 JS Den Haag
email: secretariaat@onderwijsraad.nl
(070) 310 00 00 of via de website: www.onderwijsraad.nl

Ontwerp en opmaak:

Maarten Balyon grafische vormgeving

Drukwerk:

Drukkerij Artoos

© Onderwijsraad, Den Haag

Alle rechten voorbehouden. All rights reserved.

HOGER ONDERWIJS: MEER KENNISWERKERS EN BETERE KENNISBENUTTING

Advies naar aanleiding van het ontwerp-HOOP 2004

ONS NUMMERS
20040126/762

ON NUMMERS
WO/B/2004/5538
CONTRACTNUMMERS

BOEKJESNUMMERS

PLAATS / DATUM
Den Haag, 19 maart 2004

OPDRACHT
Advies Hoger onderwijs: meer kenniswerkers en betere kennisbenutting

Aan de staatssecretaris van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap
Mevrouw drs. A.D.S.M. Nijs, MBA
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Mevrouw de staatssecretaris,

In uw brief van 20 februari j.j. verzocht u de Onderwijsraad in het eerste kwartaal van dit jaar een advies uit te brengen over het ontwerp-HOOP 2004.

Het doet de raad genoegen u hierbij het gevraagde advies *Hoger onderwijs: meer kenniswerkers en betere kennisbenutting* aan te bieden.

Hij hoopt met dit advies een bijdrage te leveren aan de beleidsvorming voor de middellange termijn ten aanzien van het hoger onderwijs.

Namens de Onderwijsraad,

prof. dr. A.M.L. van Wieringen
Voorzitter

drs. A. van der Rest
Secretaris

ONDERWIJS raad

ORISBOULEWEG 6
2514 JS DEN HAAG
TELEFOON 070 310 00 00
FAX 070 356 14 74
E-MAIL SECRETARIAAT@ONDERWIJSRAAD.NL
WEBSITE WWW.ONDERWIJSRAAD.NL

Inhoudsopgave

1	Inleiding	9
2	Meer kenniswerkers	12
2.1	Toename participatie	12
2.2	Differentiatie	16
2.3	Publieke en private middelen	18
3	Betere kennisbenutting	21
4	Internationale positionering van Nederland	25
5	Conclusies en samenvatting	28
5.1	Conclusies: realiseerbaarheid ambities	28
5.2	Samenvatting	29
	Literatuur	32
	Bijlage	
Bijlage 1	Adviesaanvraag	B.1-33
Bijlage 2	Lijst met afkortingen	B.2-35

1 Inleiding

Bij brief van 20 februari 2004 heeft de staatssecretaris van OCW (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap) de Onderwijsraad (verder: de raad) om advies gevraagd over het ontwerp *Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan 2004* (HOOP), dat zij op 23 januari 2004 heeft aangeboden aan de beide Kamers van de Staten-Generaal. In haar aanbiedingsbrief aan de beide kamers kondigt zij aan dat de raad in maart een advies over het HOOP zal uitbrengen. Zij memoreert tevens dat de voornemens in dit HOOP mede het resultaat zijn van uitvoerig overleg met het hogeronderwijsveld. Verder maakt zij de beide Kamers erop attent dat in het HOOP, conform haar toezegging tijdens de behandeling van de begroting 2004, onder meer de uitgangspunten van nieuwe modellen voor studiefinanciering en bekostiging zijn opgenomen.

De raad heeft in het kader van de voorbereiding van dit advies kennisgenomen van de opvattingen die door een aantal belangrijke actoren over het HOOP zijn gepubliceerd. Hij noemt in dit verband de vereniging van universiteiten VSNU, de HBO-raad, de studentenorganisaties en de werkgeversorganisatie VNO-NCW. Ook de adviezen van de SER (Sociaal-Economische Raad) *Kennis maken, kennis delen* en *Interactie voor innovatie* heeft hij bij zijn overwegingen betrokken.

De raad constateert dat het HOOP het karakter heeft van een beleidsagenda. Dit komt tot uitdrukking in het feit dat het weliswaar veel thema's aan de orde stelt, maar dat het ook vele daarvan vooruit schuift door het aankondigen van nader overleg, advisering of het opzetten van experimenten.

Volgens het HOOP is de gepresenteerde agenda voor het hoger onderwijs onderdeel van een bredere kennisstrategie van het kabinet, gericht op het realiseren van de Lissabon-ambitie. Essentieel in die kennisstrategie is volgens het HOOP de omslag van een cultuur van polderen en risico's vermijden naar een cultuur waarin lef en ondernemerszin worden gewaardeerd; een cultuur waarin creatieve geesten kunnen excelleren. Voor het Nederlandse onderzoeksbestel betekent dit focus en concentratie, een beter gebruik van onderzoekresultaten en het stimuleren en belonen van de kwaliteit van het onderzoek. Wat het hoger onderwijs betreft staan in het HOOP centraal: het versterken van de relatie onderwijs-bedrijfsleven, het creëren van betere randvoorwaarden voor differentiatie en excellentie en de internationale positionering van het hoger onderwijs.

Het HOOP signaleert de "belangrijkste maatschappelijke trends" die betekenis hebben voor de rol van het hoger onderwijs in de samenleving. Volgens het HOOP begint gedegen beleid met een visie die aansluit bij de realiteit van vandaag en die anticipeert op de wereld die op ons afkomt. Als belangrijkste trends ziet het HOOP de transitie naar een kennissamenleving, het toenemend belang van Europa en globalisering, en de complexiteit van de samenleving. Vervolgens baseert het HOOP op genoemde waarnemingen een visie en formuleert op basis daarvan een aantal ambities. Ten behoeve van de realisering

daarvan wordt een aantal instrumenten voorgesteld, al dan niet met een bijbehorend budget. De keuze voor een uitwerking aan de hand van de genoemde waarnemingen komt naar de mening van de raad de overzichtelijkheid van het HOOP wat betreft de samenhang tussen ambities, instrumenten en middelen, niet ten goede.

De raad mist verder een goede beschrijving en analyse van de situatie van het moment waarop deze nieuwe beleidsontwikkeling wordt ingezet. Er zijn in het hoger onderwijs talrijke ontwikkelingen gaande, die van betekenis zijn voor de verdere beleidsontwikkeling. Vele daarvan hangen samen met de invoering van de bachelor-masterstructuur. Een nadere analyse van die invoering was op zijn plaats geweest.

Voor een adequate beleidsontwikkeling is het volgens de raad daarnaast van belang, dat scherp in het oog wordt gehouden dat het hoger onderwijs een brede functie in de samenleving heeft. Het gaat niet alleen om een economische, maar ook om een sociale en culturele functie. Het HOOP stipt dit aspect wel aan, maar werkt het niet verder uit. Het gehele HOOP overziende, krijgt de raad de indruk dat het zwaartepunt vooral ligt op de economische aspecten.

Bij de keuzen die in dit verband worden gemaakt, is het volgens de raad ook van belang goed te overwegen wat de consequenties vanuit een bredere maatschappelijke optiek kunnen zijn. Ook hieraan zou, ondanks het agenderende karakter van het HOOP, meer aandacht besteed kunnen zijn.

Het HOOP stelt weliswaar terecht dat de agenda voor het hoger onderwijs onderdeel is van een bredere kennisstrategie, gericht op de Lissabon-ambitie. Het werkt dit punt echter slechts in beperkte mate uit. De raad neemt niettemin ditzelfde uitgangspunt (de Lissabon-ambitie) als kader voor zijn advies. Daarmee is, zowel op nationaal als internationaal niveau, een breed afgestemde benadering mogelijk op alle beleidsterreinen die in dat kader van belang zijn.

Belangrijke vraag in dit advies is dus of dit HOOP een substantiële bijdrage levert aan de bevordering van de realisering van de Lissabon-doelstellingen.

Lissabon-doelstellingen

Zoals bekend heeft de Europese Raad in maart 2000 een nieuw strategisch doel voor de EU (Europese Unie) vastgesteld ter bevordering van werkgelegenheid, economische hervorming en sociale samenhang als onderdeel van een kenniseconomie. De doelstelling geldt voor de periode tot 2010. Voor een concurrerende, dynamische en op kennis gebaseerde economie – die in staat is een duurzame economische groei met meer en betere banen en een grotere sociale cohesie tot stand te brengen¹ – is het volgens de Europese Raad van belang dat er sprake is van onder meer een informatiemaatschappij voor iedereen, de realisering van een Europese ruimte van onderzoek en innovatie, een gunstig klimaat voor het starten en ontwikkelen van innovatieve bedrijven, economische hervormingen voor een voltooide en volledig operationele interne markt en investeringen in mensen en de opbouw van een actieve welvaartsstaat.

De strategische doelstelling betekent volgens de Europese Raad dat onderwijs en opleiding gericht moeten zijn op het leven en werken in de kennismaatschappij. De Europese onderwijs- en opleidingsstelsels moeten worden aangepast aan de behoeften van de kennismaatschappij en de noodzaak van méér en betere werkgelegenheid. Daarnaast moet

¹ Deze beleidsonderdelen moeten als complementair en elkaar wederzijds ondersteunend worden gezien.

onder andere in het onderwijs- en opleidingsbeleid de bevordering van sociale cohesie worden geïntegreerd. Voor specifieke doelgroepen moeten prioritaire acties worden ontwikkeld waarbij de lidstaten in het licht van hun specifieke situatie een keuze maken. Gegeven de nadruk op de complementariteit van economische en sociale vooruitgang, is het volgens de raad van belang te benadrukken dat alle categorieën hogeronderwijsopleidingen in dat verband een gewichtige rol vervullen.

In dit verband merkt de raad op dat het erop lijkt, dat de tweede doelstelling – de integratie van de bevordering van sociale cohesie in het onderwijs- en opleidingsbeleid – in het HOOP niet de aandacht krijgt die zij verdient. In verband daarmee attendeert hij erop dat hij in zijn advies *Onderwijs en burgerschap*² een concreet voorstel heeft gedaan om in de (hoger)onderwijswetgeving burgerschap te expliciteren door één geharmoniseerde doelbepaling³.

Uit de recente eerste evaluatie van de voortgang aangaande de Lissabon-doelstellingen door de Europese Commissie, blijkt dat de doelbereiking nog bij lange na niet gerealiseerd is. Daarom verzoekt de Europese Commissie de Europese Raad op een aantal prioriteitsgebieden de nodige maatregelen te nemen. Voor de bespreking van het HOOP is vooral van belang, dat de Commissie als één van de prioriteiten meer investeren in netwerken en kennis noemt. Dit moet met name gebeuren door meer prioriteit te geven aan het niveau en de kwaliteit van de investeringen in onderzoek, onderwijs en opleiding. Een tweede belangrijke prioriteit betreft de bevordering van levenslang leren door modernisering van het daarvoor bestaande onderwijsstelsel.

De Lissabon-doelstellingen en de nadere prioritering daarbinnen die de Europese Commissie voorstelt aan de Europese Raad, brengen met zich mee dat het HOOP voor het Nederlandse hogeronderwijsbeleid enerzijds de vergroting van het aantal hoogopgeleide kenniswerkers en anderzijds de verbetering van de kennisbenutting als de belangrijkste ambities benoemt. De raad is het hiermee eens, maar stelt vast dat het HOOP deze prioriteiten nog niet ver heeft uitgewerkt.

Daarnaast besteedt het HOOP, in verband met het internationale karakter van de doelstellingen, terecht aandacht aan de internationale positionering van Nederland.

Opbouw advies

De hoofdstukken twee en drie bevatten een uitwerking van de twee belangrijkste lijnen waarlangs het hoger onderwijs in samenwerking met de overheid kan bijdragen aan de realisering van die doelstellingen. Die twee lijnen hebben, zoals gezegd, betrekking op de noodzaak van meer hoogopgeleide kenniswerkers en het belang van een betere kennisbenutting. Als uitwerkingsaspecten daarvoor in aanmerking komen, wordt een verbinding gelegd met de desbetreffende aspecten van het HOOP.

Hoofdstuk vier gaat vervolgens in op de internationale positionering van Nederland en van het Nederlandse hoger onderwijs.

Ten slotte bevat hoofdstuk vijf enkele conclusies en een korte samenvatting.

² *Onderwijsraad (2003a).*

³ *De raad heeft voorgesteld de bepaling uit de Wet hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (artikel 1.3, vierde lid), die stelt dat universiteiten, hogescholen en de Open universiteit mede aandacht schenken aan "de bevordering van maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef", te vervangen door de bepaling: "Het onderwijs schenkt mede aandacht aan de bevordering van burgerschap", die voor alle onderwijswetten zou gelden. Deze opzet laat zien dat voor hoger onderwijs ook geldt wat voor andere onderwijsinstellingen op gaat.*

2 Meer kenniswerkers

Het hoger onderwijs heeft, zoals het HOOP terecht aangeeft, enkele belangrijke taken in het kader van de realisatie van de in Lissabon geformuleerde doelstellingen van de Europese Raad. De eerste betreft de verhoging van het aantal hoogopgeleide kenniswerkers⁴. Bezien wordt op welke wijze de implementatie van deze taak volgens de raad het best kan worden geïnstrumenteerd.

Van belang is natuurlijk de vraag op welke wijze een vergroting van de deelname tot stand zou moeten komen. Vergroting van de instroom zal, mede in verband met het gedifferentieerde karakter ervan, de noodzaak van aanboddifferentiatie met zich meebrengen. Daarnaast moeten ook financiële instrumenten ingezet worden, die een toename van het aantal hogeropgeleiden zouden kunnen bevorderen. Het beste resultaat zal worden geboekt als het lukt om met de genoemde instrumenten de juiste persoon op de juiste opleidingsplaats respectievelijk in een opeenvolging van juiste opleidingsplaatsen te krijgen.

In dit advies ligt de nadruk vanzelfsprekend op hoogopgeleide kenniswerkers. De raad steunt het streven naar een verhoging van het aantal hoogopgeleide kenniswerkers. Dat neemt evenwel niet weg dat hij van opvatting is dat voor een kennissamenleving een breedopgeleide beroepsbevolking op alle niveaus van levensbelang is. Een kennissamenleving heeft uiteraard dringend behoefte aan hoogopgeleide kenniswerkers, maar bij voorbeeld ook mbo'ers zijn als 'denkende doeners' daarvoor onontbeerlijk.

In deze paragraaf gaat de raad verder in op de hiervoor genoemde drie mogelijkheden voor bevordering van vergroting van de instroom. Paragraaf 4.1. behandelt de toename van de participatie, paragraaf 4.2 inhoudelijke en institutionele differentiatie en paragraaf 4.3 gaat in op de inzet van publieke en private middelen.

2.1 Toename participatie

De doelstelling 'meer hoogopgeleide kenniswerkers' veronderstelt een vergroting van de participatie in het hoger onderwijs. Ook het HOOP wijst daarop. De raad constateert dat nog steeds weinig studenten afkomstig zijn uit gezinnen met lageropgeleide ouders. Toename van het aantal eerstegeneratie-hogeronderwijsstudenten is een sociale én economische opgave voor de komende jaren. De raad constateert daarnaast dat in Nederland de deelname aan lange opleidingen in het hoger onderwijs in vergelijking met andere landen relatief hoog is, zoals tabel 1 laat zien. Alleen de Verenigde Staten scoren beter. Nederland kent echter weinig korte (beroepsgerichte) opleidingen meer.

⁴ *Hoogopgeleide kenniswerkers zijn de afgestudeerden van hogescholen en universiteiten ofwel het wetenschappelijk en technologische arbeidspotentieel. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (2004) onderscheidt binnen deze groep drie categorieën: kennisgenereerders, kennisoverdragers en kennistoepassers.*

Tabel 1: Percentage 25-34-jarigen met afgeronde korte en lange opleidingen in het tertiair onderwijs (2001)⁵.

	Kort	Lang	Totaal
Nederland	2	24	27
België	20	18	38
Duitsland	8	14	22
Engeland	9	21	29
Frankrijk	17	18	34
Zweden	17	20	37
Verenigde Staten	9	30	39

Bron: Organization for Economic Co-ordination and Development (2003), p.53-54.

Van belang is natuurlijk de vraag op welke wijze een vergroting van de deelname tot stand zou moeten komen. Primair moet daarbij uiteraard gekeken worden naar verhoging van het rendement.

Naast verhoging van het rendement is er de mogelijkheid extra deelnemers te werven. Deze zullen vooral moeten komen van een grondige aanpak van opleidings- en certificatiemogelijkheden in het kader van een leven lang leren. Onderwijsinstellingen zullen moeten inspelen op andere doelgroepen dan waarop de aandacht tot nu toe was gericht. Daarnaast zal ook bij de traditionele deelnemers aan hoger onderwijs de vraag naar gevarieerder aanbod toenemen: van korte tot lange duur en van basis- tot topniveau. Dit brengt vraagstukken met zich mee rond transparantie en internationale vergelijkbaarheid van opleidingen en diploma's en rond toelating en selectie. Een meer open bestel met gereguleerde toetreding van private aanbieders tot het bekostigde hoger onderwijs zou kunnen helpen om de variatie van het aanbod te vergroten. Wat dit laatste betreft verwijst de raad voor een nadere beschouwing naar zijn binnenkort te verschijnen advies *Ruimte voor nieuwe aanbieders in het hoger onderwijs*.

Ten slotte zijn nog extra deelnemers te winnen door middel van een grotere doorstroom vanuit het mbo (middelbaar beroepsonderwijs) naar het hbo (hoger beroepsonderwijs).

Verhoging rendement

Het is van het grootste belang dat een grote concentratie van inzet plaatsvindt op het vraagstuk van voortijdige uitval. Los van de persoonlijke gevolgen voor studenten, gaat het hier ook om een aanzienlijke vorm van kapitaalvernietiging. Vooral echter betekent een onvoldoende rendement van het hoger onderwijs dat de samenleving niet de vruchten kan plukken van het aanwezige potentieel. Een kennissamenleving die niet achterop wil raken ten opzichte van de omringende landen, kan zich dit niet permitteren.

Een leven lang leren

De raad is daarnaast van mening, dat bij het realiseren van de doelstelling van vergroting van de participatie in het hoger onderwijs niet alleen moet worden gekeken naar differen-

⁵ Korte opleidingen zijn opleidingen met een duur van minder dan drie jaar. Lange opleidingen zijn opleidingen met een duur van minimaal drie jaar. Overigens is in de tabel mogelijk sprake van enige vertekening doordat bepaalde mbo-opleidingen, die de vergelijking met korte buitenlandse hogeronderwijsopleidingen kunnen doorstaan, niet worden meegerekend.

tatie binnen het reguliere onderwijsbestel. Zoals ook in het kader van de eerste evaluatie van de Lissabon-doelstellingen door de Europese Commissie is aangegeven, ligt een belangrijke prioriteit bij de bevordering van levenslang leren door werkenden en werkzoekenden door middel van modernisering van het daarvoor bestaande onderwijsstelsel. Via scholing en onderwijs kunnen betrokkenen beter functioneren in de kennissamenleving. Binnenkort wordt daarom, aldus het HOOP, een actieplan opgesteld ter bevordering van een leven lang leren. Dit gebeurt mede op basis van de kabinetsreactie op het advies van de SER *Het nieuwe leren (2002)*.

Naar aanleiding hiervan wijst de raad nadrukkelijk op zijn onlangs uitgebrachte advies *Werk maken van een leven lang leren (2003c)*. Dit advies bevat talrijke aanbevelingen over de manier waarop een leven lang leren kan worden bevorderd. Gegeven het feit dat postinitieel leren een breed aandachtsgebied vormt en de middelen, publiek of privaat, om leren in deze fase uit te bouwen niet eindeloos zijn, adviseert hij bij het doen van daadwerkelijke keuzes voor investeringen accenten te leggen. De raad stelt voor om, bij het 'werk maken van een leven lang leren' via financiering en certificering, prioritaire competenties en doelgroepen aan te wijzen. Als prioritaire competenties – zie 'Lissabon' – liggen stimulering van innovatieve expertise, internationale oriëntatie (talen), ict (informatie- en communicatietechnologie) en ondernemerschap voor de hand. De aankondiging van een Wetsvoorstel certificatie levenslang leren met een belangrijke rol voor hogeschoolen en universiteiten, heeft de raad node gemist.

Bevordering van postinitieel leren langs de hierboven geschetste lijnen vraagt om een integrale aanpak. Samenwerking en coördinatie tussen departementen, tussen overheidsniveaus en tussen overheid en sociale partners is daarvoor essentieel. Het door het kabinet voorgestelde Platform Leven Lang Leren vormt voor het tot stand brengen van een integrale aanpak een belangrijke aanzet. Verder leert de ervaring dat bij een dergelijke onderneming een duidelijke en gerichte regie noodzakelijk is. Gelet op het feit dat de lijnen van initieel en postinitieel leren uiteindelijk onderling aansluiting zullen moeten vinden, stelt de raad voor om deze regie in handen te leggen van de minister van OCW.

Betere aansluiting mbo-hbo

De instroom vanuit het vwo kan bijna niet meer omhoog. Een deel van de havo- en mbo-leerlingen stroomt evenwel nog niet door naar het hbo. Het HOOP formuleert als doelstelling het gemiddelde doorstroompercentage van 50% in de periode 2004-2010 te verhogen door een gerichte aanpak in sectoren waar de doorstroom laag is. Een dergelijke aanpak moet zich wat de raad betreft richten op rendementsbevordering en tegelijk op niveauverbetering binnen het mbo.

Met name voor het hbo is derhalve een belangrijke rol weggelegd bij het realiseren van een hoger aantal hogeropgeleiden. De raad onderschrijft de ambitie van het HOOP, maar merkt hierover ook op dat hierbij niet alleen een belangrijke verantwoordelijkheid bij de instellingen ligt, maar ook bij de overheid. Enerzijds valt te waarderen dat voor het verbeteren van de doorstroom vanaf 2007 een bedrag van 17,5 miljoen euro extra beschikbaar is voor het hbo. Anderzijds is het dringend gewenst dat de overheid zich ook met spoed inspant voor de realisering van wet- en regelgeving die de doorstroming van mbo naar hbo bevordert, op zijn minst door het wegnemen van onnodige belemmeringen. Daarnaast is een gericht beurzenbeleid nodig om het aandeel eerstegeneratie-hogeronderwijsstudenten wezenlijk te verhogen.

In zijn advies *Onderweg in het beroepsonderwijs* (2003b) heeft de raad reeds nadrukkelijk de aandacht gevestigd op de noodzaak belemmeringen weg te nemen, en daarover aanbevelingen geformuleerd. Wettelijke belemmeringen die volgens de raad moeten worden weggenomen, betreffen:

- de examensystematiek die in de betrokken onderwijssectoren verschillend is;
- de schotten tussen de onderscheiden bekostigingssystemen; ten aanzien van de bekostiging heeft hij voorgesteld uit te gaan van een onderwijstrajectbekostiging waarin mbo en hbo middelen bijeenbrengen; en
- de verschillen in toezichtskaders.

Meer bèta's en technici

Toename van het aantal hoogopgeleide kenniswerkers heeft enerzijds betrekking op vergroting van de participatie in brede zin. Anderzijds is deze ambitie – in het verlengde van afspraken die in Europees verband zijn gemaakt – ook gericht op stimulering van meer afgestudeerden in specifieke sectoren. De raad steunt van harte het Lissabon-streven om het aantal opgeleiden in bèta- en techniekrichtingen te verhogen, zoals vastgelegd in het *Actieplan EU-benchmarks Onderwijs*. De urgentie daarvan krijgt extra gewicht door de constatering in het tussentijds verslag van de Europese Commissie over de voortgang van de uitvoering van de Lissabon-doelstellingen, dat Nederland in dit opzicht relatief ernstig onderpresteert.

Het is evenwel niet onmiddellijk duidelijk waar de gewenste bèta's en technici vandaan zouden moeten komen. Webbink (1999) laat bijvoorbeeld zien dat technisch getalenteerde vrouwen vaak voor een studie geneeskunde of rechten kiezen in plaats van voor een technische studie. Als verklaring draagt hij aan dat studies in natuur en techniek relatief zwaar zijn; hoewel studenten in deze opleidingen bovengemiddeld getalenteerd zijn, moeten ze harder werken, terwijl ze tegelijk een grotere kans op studie-uitval en vertraging hebben. Bovendien ligt de beloning op de arbeidsmarkt op het gemiddelde of zelfs daaronder, terwijl afgestudeerden in rechten en geneeskunde de beste inkomensvooruitzichten hebben. Figuur 37 van het HOOP (p.100) biedt daarvan overigens een mooie illustratie: op universitair niveau afgestudeerden in rechten en opleidingen op het gebied van gezondheidszorg hebben de grootste kans op een baan op niveau. Dat neemt overigens niet weg dat het arbeidsperspectief voor afgestudeerden in natuur en techniek ook bovengemiddeld is. Berkhout (2004) bevestigt dit beeld; ook hij vindt dat medische opleidingen een beter perspectief bieden dan technische opleidingen⁶.

De raad meent dat de overheid in ieder geval een bijdrage zou kunnen leveren aan de verbetering van het beroepsperspectief voor afgestudeerden in de bèta- en technische sectoren door hun arbeidsvoorwaarden bij de overheid te verbeteren, met name in het onderwijs. Dit kan ook de kwaliteit van bèta- en techniekdocenten vergroten, die meer scholieren zouden kunnen inspireren voor een exacte of technische opleiding te kiezen. In het algemeen is de raad van mening dat reeds in een vroeg stadium van hun schoolloopbaan de interesse bij leerlingen moet worden gesignaleerd en verder gestimuleerd. Als dit leidt tot een grotere instroom in het hoger onderwijs, moet vervolgens alles in het werk worden gesteld om te voorkomen dat onnodige uitval plaatsvindt. Vakinhoudelijke vernieuwing van de desbetreffende opleidingen, waarbij 'fuiwerking' wordt vermeden, kan mogelijk de aantrekkelijkheid van de opleidingen vergroten en het beoogde effect sorteren. De bachelor-masterstructuur biedt hiervoor goede mogelijkheden. Ten slotte

dient ook het bedrijfsleven (in ruime zin) zodanige voorzieningen te treffen, dat de afgestudeerde bèta's en technici ook werkelijk in de desbetreffende beroepen en functies (willen) gaan werken.

In dit verband signaleert de raad de opmerking in het HOOP dat een kennissamenleving moet worden gezien als een samenleving waarin de nadruk niet ligt op fysieke arbeid, maar op de niet-routinematige ontwikkeling en productie en het vermarkten van producten, diensten en processen. Van belang daarbij is de constatering in het HOOP dat de dienstensector op dit moment goed is voor meer dan de helft van het bruto nationaal product. Als gevolg daarvan heeft het begrip kenniseconomie, aldus het HOOP, niet alleen betrekking op bèta-techniek, maar ook op onder meer (internationale) zakelijke dienstverlening.

De raad merkt hierover op dat het HOOP een tegenstelling suggereert, die in werkelijkheid niet bestaat. De indruk ontstaat dat bèta's en technici alleen in de 'hardere' sectoren actief zouden zijn. De praktijk is evenwel anders. Bèta's en technici zijn noodzakelijk voor alle sectoren van de kenniseconomie, die ook de zakelijke en niet-zakelijke dienstverlening omvat. Omgekeerd leveren niet-bèta's en niet-technici ook diensten aan de 'harde' sector.

2.2 Differentiatie

Naast participatiebevorderende sturingsmiddelen ziet de raad mogelijkheden in de sfeer van differentiatie naar doelgroep en onderwijsaanbod in het hoger onderwijs om een groter aantal hoogopgeleide kenniswerkers te realiseren. Een onvermijdelijk gevolg van een steeds grotere deelname aan hoger onderwijs is, dat de verschillen binnen de groep deelnemers ook steeds groter worden. Dit betekent dat een systeem bestaande uit standaard hbo- en wo-opleidingen respectievelijk instellingen niet langer voldoet. Differentiatie is gewenst om maatwerk te kunnen bieden voor specifieke doelgroepen en voor individuen, teneinde te bevorderen dat er een zo goed mogelijke afstemming plaatsvindt tussen het onderwijsaanbod en het aanwezige talent.

Bij het voorgaande zijn overigens ook toelatingsaspecten aan de orde. In dit advies gaat de raad daar echter niet op in omdat hij over dit vraagstuk in het algemeen (in samenhang met het thema examinering in het hoger onderwijs) advisering in voorbereiding heeft. Op de uitkomst daarvan wil hij nu niet vooruitlopen.

Doelgroepen

Zoals in de inleiding van dit advies al is aangestipt, is het volgens de raad van belang te overwegen wat de onderwijs- en maatschappijbrede gevolgen kunnen zijn van verhoging van de instroom in het algemeen en van een doelgroepenbeleid in het bijzonder. Een specifiek voorbeeld van het laatste betreft de gevolgen als zich, in het kader van de blijkens het HOOP beoogde vergroting van de instroom van allochtonen, bij bepaalde instellingen een relatief grote instroom van deze aard voordoet. Hoewel een toename van de instroom uit minderheidsgroepen in het hoger onderwijs als een positieve ontwikkeling moet worden beschouwd, moet niettemin de vraag onder ogen worden gezien of verwacht kan worden dat ontwikkelingen in andere onderwijssectoren, zoals segregatietendenzen, zich ook in het hoger onderwijs zullen manifesteren. De raad denkt dat een zeer

tijdige overweging van dergelijke vragen – welke overweging een bredere optiek moet hebben dan alleen het onderwijs – mede bepalend is voor een standpunt over de mate waarin en de wijze waarop moet worden overgegaan tot grotere doelgroepdifferentiatie in het hoger onderwijs. Het bestek van dit advies leent zich echter, gezien het abstractieniveau van de beleidsontwikkeling op dit moment en de korte adviestertermijn, niet voor een diepgaande, brede beschouwing over dit soort vraagstukken. Ook het HOOP komt daar naar de mening van de raad overigens niet aan toe.

Inhoudelijke en institutionele differentiatie

Bij variatie in het aanbod kan in elk geval een onderscheid gemaakt worden tussen inhoudelijke differentiatie en institutionele differentiatie. Beide vormen van differentiatie zijn nodig om het potentieel aan talent optimaal te benutten.

Wat de *inhoudelijke differentiatie* in het onderwijsaanbod betreft, moet verder gegaan worden op de weg van programmatische differentiatie. Deze heeft betrekking op het niveau van opleidingen (basis- of topopleidingen) en de vormgeving ervan (maatwerk, duale trajecten, enzovoort). Van belang daarbij is dat deze vorm van differentiatie bij zowel de kwaliteitsbeoordeling als de beoordeling van de macrodoelmatigheid een grotere betekenis moet krijgen.

In verband met het voorgaande zijn ook de dimensies kwaliteit en transparantie aan de orde. Meer differentiatie in het onderwijsaanbod heeft dus ook betekenis voor de rol van nationale accreditatieorganisaties. In Europees perspectief betekent dit, dat het nog meer dan tot nu toe gewenst is vaart te zetten achter de totstandkoming van een organisatie op Europese schaal, bijvoorbeeld een Europese accreditatieraad die op metaniveau de kwaliteit van de accrediterende organisaties beoordeelt. Het spreekt voor zich dat in dit verband de consequenties voor de nationale organisatie van externe kwaliteitszorg, inclusief de verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de overheid, moeten worden onderzocht. De raad gaat er daarbij van uit dat bij het vaststellen van de bevoegdheden van een dergelijke raad ten aanzien van de kwaliteitsnormen voor onder andere het Nederlandse hogeronderwijssysteem, tegemoet wordt gekomen aan de eis van democratische legitimatie.

Institutionele differentiatie betekent een grote variatie aan aanbieders, van brede universiteiten tot gespecialiseerde onderwijsinstellingen. Om deze institutionele verschillen in kaart te brengen en Europese onderwijsinstellingen beter te kunnen vergelijken, is er behoefte aan een onafhankelijke Europese classificatie van instellingen naar het model van de Amerikaanse *Carnegie Classification*. Dit systeem biedt inzicht in een aantal kenmerken van instellingen met dien verstande dat het niet gaat om een classificatie naar onderwijskwaliteit. Bij een Europese opzet kan gedacht worden aan twee dimensies: een dimensie naar verstrekte graden en een dimensie naar breedte van de instelling. De raad benadrukt dat een dergelijk systeem volstrekt onafhankelijk moet zijn.

Interne differentiatie binnen instellingen staat in Nederland nog in de kinderschoenen. Er is hier nog veel te winnen, getuige initiatieven rond een university college. Uiteraard betreft dit in eerste instantie de taak van de instellingen, maar als het proces weinig vordert, komt toch ook een taak voor de overheid in het vizier.

Met de introductie van een Europees classificatiesysteem wordt een transparantie gecreëerd, die vele doelen dient. Te denken valt aan transparantie voor studenten, bedrijven en andere maatschappelijke organisaties. Deze organisaties kunnen op die manier gemakkelijker een keuze maken voor instellingen die in het bijzonder voor hen van belang zijn. Ook samenwerking tussen hogeronderwijsinstellingen wordt erdoor vergemakkelijkt. Ten slotte kan een dergelijk systeem functioneel zijn voor de ontwikkeling van algemeen en specifiek overheidsbeleid ten aanzien van het hoger onderwijs.

Uiteraard moet een Europese classificatie zijn toegesneden op de Europese situatie. De convergente ontwikkeling van de hogeronderwijsstelsels in Europa is zeker een belangrijke factor voor het welslagen van dit project.

De raad stelt voor om het Nederlandse voorzitterschap van de EU aan te grijpen om de instelling van een commissie op Europees niveau te bevorderen, die inhoudelijke en implementatievoorstellen moet ontwikkelen voor een classificatiesysteem als hiervoor aanbevolen.

In dit verband merkt de raad op dat een transparante Europese classificatie mogelijk ook helderheid kan verschaffen in de discussie over de titulatuur van Nederlandse afgestudeerden in het buitenland. Er is namelijk een initiatief nodig ter oplossing van dit vraagstuk. Met name in het hbo bestaat behoefte aan duidelijkheid. De raad constateert dat het HOOP niet de analyse van het vraagstuk bevat, die op basis van eerdere toezeggingen had mogen worden verwacht. Niettemin stelt hij vast dat de staatssecretaris er, gelet op haar brief aan de Tweede Kamer van 17 maart 2004, blijk van geeft oog te hebben voor de urgentie van de oplossing van het vraagstuk⁷.

2.3 Publieke en private middelen

Als derde mogelijkheid ter vergroting van de instroom ziet de raad de inzet van financiële instrumenten. Hij denkt hierbij aan extra publieke en private bijdragen en aan collegedifferentiatie.

Publieke en private bijdrage

Zowel de ambities op het gebied van kwaliteit ('Nederlandse Harvard') als kwantiteit ('maximale participatie') vereisen de inzet van extra middelen. Blijkens het HOOP worden echter nauwelijks extra middelen voor deze doelen gereserveerd.

Tabel 2 laat zien dat de gemiddelde uitgaven per student in Nederland redelijk vergelijkbaar zijn met de omringende Europese landen, met uitzondering van Zweden en met name de Verenigde Staten.

⁷ Brief HO/2004/11778

Tabel 2: Internationale vergelijking van gemiddelde publieke en private bijdrage per student in het hoger onderwijs, in US\$ (2000).

	Publiek	Privaat	Totaal
Nederland	9.945	1.989	11.934
België	9.942	829	10.771
Duitsland	9.808	1.090	10.898
Engeland	6.760	2.897	9.657
Frankrijk	7.612	761	8.373
Zweden	13.320	1.776	15.097
Verenigde Staten	6.786	13.572	20.358

Bron: Organization for Economic Co-ordination and Development (2003)

Het HOOP constateert dat de publieke middelen beperkt zijn en dat ook een beroep zal moeten worden gedaan op extra private bijdragen om de gestelde ambities te realiseren. De raad heeft in zijn advies *Bekostiging hoger onderwijs* (2003d) het probleem van de grenzen aan de inzet van publieke middelen onderkend. Met inachtneming van het uitgangspunt van de bekostigingsverantwoordelijkheid van de overheid voor het hoger onderwijs in verband met het maatschappelijk rendement daarvan, heeft hij aangegeven ruimte te zien voor een grotere private bijdrage, met name bij de masteropleidingen.

Dit vraagt om aanpassing van het stelsel van studiefinanciering, waarbij wél de toegankelijkheid van het hoger onderwijs gewaarborgd blijft. De recente hervorming van de financiering van het hoger onderwijs in Engeland kan daarbij als voorbeeld dienen. Verdrievoudiging van het maximale collegegeld gaat gepaard met invoering van een sociaal leenstelsel, waarbij de terugbetaling is gekoppeld aan het latere inkomen, net als in Australië. In zijn zojuist genoemde advies geeft de raad aan, een sociaal leenstelsel als een serieuze optie te beschouwen.

Collegegelddifferentiatie

De raad is van mening dat in het licht van de Lissabon-doelstellingen en gegeven het nationale middelenperspectief, een vorm van collegegelddifferentiatie moet worden overwogen. Hij staat dan ook in beginsel positief tegen de daarmee corresponderende gedachte in het HOOP. Voorshands is er echter weinig bekend over de effectiviteit van differentiatie in het licht van de doelstelling van bevordering en sturing van de instroom. Om hier meer inzicht in te krijgen is grondig onderzoek nodig. De raad heeft daarom weliswaar begrip voor het voorstel voor het uitvoeren van experimenten op dat terrein, maar hij plaatst wel vraagtekens bij de voorgestelde opzet ervan. Het voorgestane experiment betreffende collegegeldverlaging is naar zijn mening in de voorgestelde opzet ongeschikt om eventuele effecten van de lagere of hogere eigen bijdrage te kunnen meten. Zonder gebruik van een controlegroep met 'random' toewijzing is namelijk niet na te gaan of een eventuele groei van het aantal studenten het gevolg is van de collegegeldverlaging of van andere factoren.

Bovendien zijn de bedragen die ervoor zijn gereserveerd, relatief laag om echt grote effecten te sorteren. Zo is bijvoorbeeld 2,2 miljoen euro gereserveerd voor verlaging van

het collegegeld voor niet-bèta/techniek-studies⁸. Waarschijnlijk zijn deze middelen bedoeld voor opleidingen in tekortsectoren zoals onderwijs en zorg. Daarmee kan echter van nog geen 5.000 studenten het collegegeld worden verlaagd van 1.445 naar 995 euro. Van minder substantiële verlagingen valt echter weinig effect te verwachten, zodat hooguit een impuls kan worden gegeven op een klein deelgebied.

De raad heeft thans advisering in voorbereiding over toelating, selectie en examinering in het hoger onderwijs. In dat kader zal op de beleidspunten van collegegelddifferentiatie en afsluiting nader worden ingegaan.

⁸ *Experimenten met lagere collegegelden voor bèta/techniekstudies worden niet nader uitgewerkt in het HOOP, maar vallen onder het Deltaplan bèta/techniek.*

3 **Betere kennisbenutting**

Met het HOOP is de raad van mening dat, naast toename van het aantal hoogopgeleide kenniswerkers, een betere benutting van kennis in de samenleving de tweede component vormt van het instrumentarium dat moet worden ingezet ten behoeve van de totstandkoming van een kennissamenleving als bedoeld in de Lissabon-verklaring. Dit impliceert onder andere een versterking van de uitwisselingsrelatie tussen hoger onderwijs en het veld (profit en non-profit) dat als coproducent van kennis, gebruiker van kennis en afnemer van kenniswerkers kan worden beschouwd. Kernpunten zijn hierbij kenniscirculatie tussen het hoger onderwijs, bedrijven en maatschappelijke organisaties en valorisatie van onderzoeksresultaten.

Kenniscirculatie

Over de rol van het hbo in de kenniscirculatie heeft de raad in eerdere adviezen over deze materie – onder andere in samenwerking met de AWT (Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid) – reeds een aantal aanbevelingen gedaan. De verschillende schakels in de innovatieketen mogen geen belemmeringen bevatten voor een vloeiende circulatie van kennis tussen alle betrokkenen. Deze behoren allen mee te werken aan het opheffen van de zogenoemde (Europese) paradox, waarbij de benutting van kennis achterblijft bij de ontwikkeling ervan. In dit verband onderstreept de raad de belangrijke functie die lectoren en kenniskringen in het hbo kunnen vervullen.

Dat neemt niet weg dat instellingsbreed een actieve opstelling gewenst is. Van instellingen en alle docenten daarbinnen mag worden verlangd, dat zij zich dienstbaar opstellen naar de samenleving en dat zij die dynamiek uit zichzelf, dus ook zonder externe prikkels, genereren. De raad refereert hier aan hun wettelijke taak inzake de overdracht van kennis ten behoeve van de maatschappij. Tot de maatschappij moeten zeker ook de bedrijven en instellingen worden gerekend waarmee zij inhoudelijk verwant zijn. In dit verband refereert de raad nogmaals aan zijn eerder uitgebrachte adviezen (onder andere *Hógeschool van Kennis*, 2001), waarin hij het voorgaande reeds met nadruk naar voren heeft gebracht.

Daarnaast ligt er evenwel ook een belangrijke verantwoordelijkheid bij de overheid. Wet- en regelgeving mogen op zijn minst geen belemmeringen opwerpen voor de ontwikkeling van een interne cultuur waarin een dergelijke dynamische instelling normaal is. Verder is het belangrijk dat, hoewel de instellingen hier duidelijk een eigen verantwoordelijkheid hebben, de overheid zich inspant om de partners bij de CAO-onderhandelingen te stimuleren het vraagstuk van de spanning tussen enerzijds het ondernemende karakter van de instellingen en anderzijds de status van het personeel binnen die instellingen aan de orde te stellen.

De raad deelt de bevinding van het HOOP, in navolging van eerdere aanbevelingen van de SER⁹, dat het innovatievermogen van met name bedrijven in het midden- en kleinbedrijf moet worden bevorderd door een betere kennisuitwisseling met kennisinstellingen. Ook deelt de raad de mening dat hierbij een belangrijke rol voor hogescholen is weggelegd, bij voorbeeld door het stimuleren van stages en onderwijsprojecten waarbij studenten kennis toepassen in de praktijk.

De raad vindt het echter opmerkelijk dat over de rol van de universiteiten in dit verband nauwelijks wordt gesproken. Hij heeft de indruk dat ervan wordt uitgegaan dat deze van overheidswege geen impulsen nodig hebben om bij te dragen aan realisatie van de hier besproken doelstelling. Een andere overweging zou kunnen zijn dat kenniscirculatie voorzover het om universiteiten gaat, alleen betrekking zou hebben op onderzoeksresultaten. Dit zou met zich meebrengen dat het desbetreffende beleid met name verwoord zou moeten worden in het Wetenschapsbudget (hetgeen ook is gebeurd) en niet in het HOOP. De raad is evenwel van mening dat er veel raakvlakken zijn met bij universiteiten aanwezige kennis. Voorzover nodig zouden ook de universiteiten moeten worden gestimuleerd om, los van de benutting van onderzoeksresultaten, contacten met bedrijven en andere maatschappelijke organisaties te leggen respectievelijk te verstevigen, met als doel een intensivering van de kenniscirculatie.

Ten slotte merkt de raad in dit verband ook op, dat het voor de totstandkoming van een sterkere relatie tussen onderwijs en veld van groot belang is, dat de ministeries van OCW en Economische Zaken meer gaan samenwerken bij het ontwikkelen en uitvoeren van beleid. Er dient daarom ook een nauwe relatie te zijn met andere beleidsdocumenten die deels op aanpalende beleidsterreinen liggen. Genoemd kunnen worden het *Wetenschapsbudget 2004* en de *Innovatiebrief* van de bewindslieden van Economische Zaken. De raad steunt in aansluiting hierop de aanbeveling van de SER om de transparantie van het kennis- en innovatiebeleid te vergroten door jaarlijks een document te laten verschijnen waarin de beleidsontwikkeling, -uitvoering en -agenda zijn samengebracht. Daaruit moet duidelijk blijken hoe de samenhang tussen de beleidsontwikkeling van de betrokken ministeries wordt vormgegeven.

Valorisatie van wetenschappelijk onderzoek

Als tweede kernpunt in het kader van een betere kennisbenutting noemt de raad valorisatie van wetenschappelijk onderzoek. Zoals ook het HOOP signaleert, ligt hier een uitdaging voor universiteiten en bedrijven om de aanwezige kennis beter te benutten. Overdracht van kennis aan de maatschappij is reeds één van de drie kerntaken van de universiteit. Daaronder valt ook kennisvalorisatie, het omzetten van onderzoeksresultaten in economische waarde, zowel in de vorm van het stimuleren van nieuwe bedrijvigheid op basis van academische kennis als van het versterken van de samenwerking met bestaande bedrijven. Het *Wetenschapsbudget 2004* wijst eveneens op het belang hiervan. Het stelt als richtpunt dat universiteiten in de toekomst een bepaald percentage van de vaste voet voor onderzoek reserveren voor kennisvalorisatie.

Het *Wetenschapsbudget* signaleert verder op het terrein van valorisatie nog een aantal vraagstukken die een oplossing behoeven. Het gaat daarbij vooral om de vraag of, en zo ja in hoeverre, een deel van de rijksbijdrage aan de valorisatietaak mag worden besteed.

9 Sociaal-Economische Raad (2003).

De nationale wetgeving is daarover nog niet helder, evenals overigens de Europese regelgeving.

In dit verband merkt de raad op dat er sprake zou moeten zijn van wederzijdse kennisbenutting. Zoals verderop wordt aangegeven, is hier wat betreft de betrokkenheid van bedrijven en andere maatschappelijke organisaties nog veel winst te boeken. Zo zou bijvoorbeeld bezien kunnen worden of deze bij een grote inzet en betrokkenheid een bepaalde vorm van erkenning zouden kunnen krijgen, mutatis mutandis vergelijkbaar met het *Investors in people certificaat* (IIPNL).

Bij valorisatie als instrument in het kader van de hier aan de orde zijnde doelstelling plaatst de raad nog de volgende kanttekeningen die bij de waardering ervan in de overwegingen zouden moeten worden betrokken.

De benutting van publiek onderzoek door het bedrijfsleven laat een gemengd en onvolledig beeld zien¹⁰. Onderzoeksinstellingen scoren internationaal vergeleken laag op het gebied van octrooiverwijzingen, samenwerkingsrelaties en als informatiebron voor het innoverend bedrijfsleven. Daar staat tegenover dat managers van bedrijven wel tevreden zijn over de transfer van universitaire kennis. Over informele en indirecte kennisstromen naar het bedrijfsleven is echter weinig informatie beschikbaar.

Nederlandse bedrijven blijken voorts weinig gebruik te maken van de universiteit als informatiebron voor innovatie. Slechts 25% van de Nederlandse innovatoren in de industrie hecht enig belang aan de universiteit als informatiebron, tegen circa 40% van de innovatoren in België, Duitsland en Frankrijk. In de dienstensector is die verhouding 20% tegenover 25-35%. In Finland vindt zelfs meer dan de helft van de innovatoren de universiteit een waardevolle bron¹¹.

De raad deelt de visie dat universiteiten niet alleen onderwijs- en onderzoeksprestaties moeten belonen, maar ook inspanningen op het gebied van kennisvalorisatie. Dit laatste zou volgens de raad ook in de overheidsbekostiging een rol moeten spelen. Om belangenverstrengeling tussen wetenschap en bedrijven te voorkomen, is het daarbij wel belangrijk dat heldere gedragscodes worden opgesteld.

Een andere vorm van waardevolle kennisvalorisatie is het op de markt brengen van een technische innovatie, bijvoorbeeld door het starten van een nieuwe onderneming, een zogenoemde technostarter. Een bijzondere vorm van technostarters zijn spin-offs uit publieke kennisinstellingen, waarbij een onderneming wordt gestart met kennis die in een universiteit of onderzoeksinstelling is ontwikkeld.

De SER laat zien dat hier weliswaar ook nadelen aan zijn verbonden (zoals het verlies van goede medewerkers), maar dat die meestal niet opwegen tegen de voordelen (zoals verbetering van het carrièreperspectief van medewerkers en vergroting van de derde geldstroom)¹².

10 *Pomp, Venniker & Canoy (2003).*

11 *Centraal Bureau voor de Statistiek (2004).*

12 *Sociaal-Economische Raad (2003).*

Technostarters komen in Nederland echter vaak moeizaam van de grond, omdat het ontbreekt aan financieringsmogelijkheden, aan ondernemersvaardigheden en aan gekwalificeerd (technisch) personeel¹³. De overheid kan het financieringsprobleem verlichten door subsidies en verruiming van kredietfaciliteiten; bij de overige knelpunten is een rol weggelegd voor het onderwijs dat aan het hoger onderwijs voorafgaat. Zo kunnen scholen meer aandacht besteden aan het bijbrengen van ondernemersvaardigheden.

Verder is, wat de aandacht voor onderzoek en ontwikkeling betreft, niet uitsluitend de overheid aan zet. Ook kunnen bestaande bedrijven worden aangespoord om meer te besteden. Zoals tabel 3 laat zien, liggen de Nederlandse uitgaven aan R&D (Research&Development) met 1,89% in 2001 onder het gemiddelde van de EU, 1,93%, en van de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling), 2,33%. Met name de private bijdrage is met 1,1% internationaal gezien laag¹⁴. Om aan de Lissabon-doelstelling van 2% private uitgaven aan R&D te voldoen, zouden deze uitgaven door bedrijven bijna moeten verdubbelen. De doelstelling dat de overheid 1% van het bbp (bruto binnenlands product) aan R&D zou moeten besteden, lijkt eerder haalbaar.

Tabel 3. Internationale vergelijking van publieke en private R&D-uitgaven, als % bbp (2001).

	Publiek	Privaat	Totaal
Nederland	0,79	1,10	1,89
België (1999)	0,56	1,40	1,96
Duitsland	0,73	1,76	2,49
Verenigd Koninkrijk	0,62	1,28	1,90
Frankrijk	0,83	1,37	2,20
Zweden	0,96	3,31	4,27
Verenigde Staten	0,72	2,10	2,82

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (2004)

Ten slotte zijn in dit verband octrooien en patenten van belang. Academische onderzoekers kunnen worden gestimuleerd om, meer dan thans al gebeurt, uitvindingen te doen door ze mee te laten delen in de opbrengst ervan. Op Amerikaanse universiteiten die dat doen, worden meer uitvindingen gedaan en ook de universiteiten zelf profiteren van extra inkomsten uit patenten¹⁵.

¹³ Sociaal-Economische Raad (2003).

¹⁴ Centraal Bureau voor de Statistiek (2004).

¹⁵ Lach & Schankerman (2003).

4 Internationale positionering van Nederland

Evenals het HOOP acht de raad een goede internationale positionering van Nederland in het algemeen en in Europa in het bijzonder van levensbelang. Hij is het eens met de constatering in het HOOP dat Europa en de rest van de wereld steeds belangrijker worden voor Nederland. Het HOOP stelt voorts dat het Nederlandse hoger onderwijs nog onvoldoende zichtbare 'toppen' kent om zich internationaal mee te profileren. Op een aantal terreinen moet worden gestreefd naar excellentie in onderzoek en onderwijs. Er zou behoefte zijn aan "een Nederlandse Harvard", aldus het HOOP. Bij deze insteek plaatst de raad enkele kanttekeningen.

Ondanks de relatief beperkte hoeveelheid beschikbare middelen kunnen de Nederlandse universiteiten zich op veel gebieden meten met de Europese top en de internationale subtop.

Op het terrein van medische wetenschappen, bèta en techniek blijken bijvoorbeeld zeven Nederlandse universiteiten tot de twintig best publicerende instellingen van de EU behoren. Drie ervan (Technische Universiteit Eindhoven, Universiteit Twente en Erasmus Universiteit) staan zelfs in de top-tien (op respectievelijk een derde, zesde en negende plaats)¹⁶.

In een publicatieranglijst van economiefaculteiten scoort de Universiteit van Tilburg op de achttiende plaats als beste niet-Amerikaanse universiteit, net voor de London School of Economics, maar ver achter de nummer één Harvard, waar bijna vier keer zoveel topartikelen worden gepubliceerd¹⁷.

In een recente algemene wereldranglijst van universiteiten behoren de meeste Nederlandse universiteiten tot de Europese top-100 en tot de beste 300 van de wereld. De eerste Nederlandse universiteit (Utrecht) staat zelfs in de Europese top-10, maar pas wereldwijd op de veertigste plaats. Alleen enkele Engelse topuniversiteiten kunnen zich over de breedte enigszins meten met de door Amerikaanse universiteiten gedomineerde wereldtop¹⁸.

De productiviteit van Nederlandse onderzoekers is met gemiddeld bijna twee publicaties in vier jaar het hoogst van de EU. Daarbuiten zijn alleen Nieuw-Zeeland en Zwitserland productiever. Tussen 1995 en 1999 was Nederland de elfde wetenschappelijke producent van de wereld, met een aandeel van ruim 2% in de internationale wetenschappelijke publicaties. Nederland moet de grote Westerse landen voor laten gaan, evenals Rusland en Australië. Wél staat Nederland nog hoger dan China, India, Zweden, Zwitserland en België. Zorgwekkender is dat het Nederlandse aandeel aan het dalen is, terwijl het in de meeste concurrerende landen stijgt¹⁹.

16 *European Commission (2003b).*

17 *Kalaitzidakis, Mamuneas & Stengos (2001).*

18 *De dominantie van de Verenigde Staten is ook goed zichtbaar op www.isihighlycited.com.*

19 *European Commission (2003a).*

Hoewel de raad instemt met de ambitie om meer ruimte te maken voor excellentie in het hoger onderwijs, lijkt het streven naar een Nederlandse universiteit op het niveau van de Amerikaanse topuniversiteiten vooralsnog te hoog gegrepen. Zeker gezien het feit dat de financiële ruimte (publiek en privaat) die het HOOP daarvoor schept, in geen enkele verhouding staan tot wat daarvoor nodig zou zijn. Om echt een brede topuniversiteit zoals Harvard te creëren, zijn zo veel extra middelen nodig dat een dergelijk streven op Nederlandse schaal waarschijnlijk niet realistisch is. Een vergelijking tussen de collegegelden voor Harvard en Engelse en Nederlandse universiteiten laat zien, dat zelfs de recent verhoogde collegegelden in Engeland maar een fractie zijn van die in Harvard²⁰.

Ook de inzet van publieke middelen kan dit verschil niet compenseren. Naast de inkomsten uit collegegelden kunnen private Amerikaanse universiteiten bovendien ook nog putten uit een enorm eigen vermogen, dat mede is opgebouwd door donaties van alumni. Het vermogen van Harvard alleen is daardoor al twee keer zo groot als dat van alle Engelse universiteiten samen!²¹ Dit maakt het mogelijk dat de uitgaven per student bij private universiteiten twee tot vijf keer zo hoog zijn als de inkomsten uit het collegegeld²². Private universiteiten gebruiken hun vermogen niet alleen om beurzen te verstrekken aan minder welgestelde studenten, maar ook om opleidingen in het algemeen te subsidiëren.

De raad vindt dat Nederland ernaar moet streven zijn positie in de Europese top en internationale subtop te versterken. Daarvoor lijkt het overigens noodzakelijk om op korte termijn duidelijke keuzes te maken, zeker nu andere landen dat ook doen. De recente collegegeldverhoging in Engeland, die zijn oorsprong vindt in het feit dat men zich daar bewust is van de achterstandspositie ten opzichte van de Verenigde Staten, zorgt er bijvoorbeeld voor dat universiteiten daar extra financiële mogelijkheden krijgen.

Het Nederlandse hogeronderwijs- en -onderzoeksbeleid zou er in de komende jaren in toenemende mate op gericht moeten zijn de versterking van de kwaliteit van de Nederlandse hogescholen en universiteiten mogelijk te maken, met name door concentratie en afstemming van onderzoek en het profileren van de kwaliteit van in het bijzonder de masteropleidingen. Een stimulerend financieel beleid is daarbij zeker op zijn plaats.

Wat betreft de noodzaak van verdergaande concentratie van schaalgevoelig wetenschappelijk onderzoek merkt de raad het volgende op. Het Nederlandse onderzoeksbeleid zou in dit kader een aantal stimuleringsinstrumenten dienen te omvatten, die een doelmatige onderlinge afstemming en concentratie van samenhangende onderzoeksinspanningen mogelijk maken. Daarbij dient het niet te gaan om van bovenaf opgelegde taakverdelingsoperaties, maar veeleer om het op elkaar doen betrekken van verwante onderzoeksprogramma's en het afstemmen van (dure) onderzoeksinvesteringen. Wat dit betreft zouden de huidige sectorplannen een aanknopingspunt kunnen bieden. Langs de weg van de verdere uitwerking daarvan (met name aangaande het onderzoek) is het wellicht mogelijk, betreffende de Nederlandse onderzoeksinspanningen een aantal prioriteitsgebieden van internationale kwaliteit en omvang tot stand te laten komen.

20 *Zelfs bij een koers van 1,30 dollar per euro is het gemiddelde collegegeld van 30.000 dollar in Harvard met 23.000 euro zeer hoog vergeleken met het Engelse collegegeld van circa 1.700 euro (straks maximaal 4.500 euro) en het Nederlandse collegegeld van 1.445 euro.*

21 *Economist (2004).*

22 *Winston (1999).*

De raad is van mening dat het alleen op Europees niveau wellicht mogelijk is om de concurrentie met de Verenigde Staten aan te gaan. Daartoe zouden de Europese onderzoeksstimuleringsmiddelen, na vaststelling van de budgetten per wetenschapsgebied, moeten worden verdeeld op basis van een helder systeem met puur wetenschappelijke criteria. Op dat gebied kan de EU waarschijnlijk veel leren van de Verenigde Staten. De raad steunt in dit verband, gelet op de stimulans die ervan uitgaat om de hoogste kwaliteit na te streven, nadrukkelijk het standpunt van de regering inzake de instelling van een European Research Council. Het komende Nederlandse EU-voorzitterschap biedt de gelegenheid ten aanzien van dit onderwerp stimulerend op te treden.

Andere aspecten die van betekenis zijn in het kader van de internationale versterking van het Nederlandse hoger onderwijs, zijn een vorm van internationale toetsing van de kwaliteit van het accreditatieorganisaties en een classificatiesysteem naar breedte van het aanbod en verstrekte graden, vergelijkbaar met de Carnegie Classification in de Verenigde Staten en, in samenhang daarmee, het vraagstuk van de titulatuur.

Uit het voorgaande blijkt dat de raad groot belang hecht aan een stevige internationale positionering van het Nederlandse hoger onderwijs. Het aanknopingspunt 'Nederlandse Harvard' wekt mogelijk de indruk dat dit standpunt alleen betrekking zou hebben op wetenschappelijk onderwijs. Dat is niet het geval. Het gaat hierbij eveneens om het hbo. De wenselijke goede positionering van het hbo staat evenwel onder druk door de problemen rond de waardering van hbo-diploma's in het buitenland in samenhang met een herkenbare titulatuur. De raad constateert met instemming dat de staatssecretaris in haar eerder genoemde brief van 17 maart 2004 aan de Tweede Kamer dit vraagstuk – in het licht van de spanning tussen enerzijds de transparantie vanuit het binaire karakter van het Nederlandse hoger onderwijs en anderzijds de internationale vergelijkbaarheid – onderkent en een eerste stap zet om het probleem op te lossen. De raad dringt aan op concrete voorstellen op dit terrein. Verder zou het eerder genoemde classificatiesysteem bij een oplossing op langere termijn instrumenteel kunnen zijn. Met instemming constateert hij dat, blijkens genoemde brief, de staatssecretaris in EU-verband en in het verband van het Bologna-proces aandacht zal vragen voor een dergelijk systeem.

Ten slotte kan volgens de raad de positie van Nederland in de Europese context verder worden versterkt door een stevige inzet van Nederland in het kader van het voorzitterschap van de EU. Blijkens het HOOP heeft die inzet wat betreft het hoger onderwijs betrekking op het vervolg op de huidige stimuleringsprogramma's *Socrates* en *Oen* het meenemen van studiefinanciering. De raad vindt dat de Nederlandse inspanning in ieder geval ook de andere daarvoor in aanmerking komende aspecten zou moeten omvatten die in dit advies zijn genoemd. Voor het overige verwijst hij, voorzover van toepassing, naar zijn advies over de invloed van de EU op het Nederlandse onderwijs dat hij medio 2004 zal uitbrengen.

5 Conclusies en samenvatting

In dit hoofdstuk gaat de raad eerst kort in op de voorwaarden waaraan moet worden voldaan om de ambities van het HOOP te kunnen realiseren (5.1). De raad sluit dit advies af met een korte samenvatting van de aanbevelingen die hij op onderdelen geeft.

5.1 Conclusies: realiseerbaarheid ambities

Voor de realisatie van de Lissabon-doelstellingen, maar ook van de ambities die het HOOP formuleert, zal aan een aantal voorwaarden moeten worden voldaan. De relatie tussen de overheid en de instellingen staat daarbij centraal. Het HOOP noemt onder andere de formulering van ambities door de overheid en de instellingen in combinatie met prestatieafspraken. De raad benadrukt verder de noodzaak van modernisering van het (naar onderwijsfase publiek en privaat verschillend gemengde) bekostigingssysteem en een effectieve benadering van de macrodoelmatigheid. Modern en effectief, passend in hetgeen in dit advies wordt voorgesteld. Ten slotte is er nog aandacht voor budgettaire aspecten.

Prestatieafspraken

Volgens het HOOP wordt voor het realiseren van de agenda voor het hoger onderwijs gezocht naar een effectieve, doelgerichte aanpak. Voorgesteld wordt gezamenlijke ambities te formuleren en de instellingen te vragen, vanuit hun eigen profiel bij te dragen aan die ambities. Doel is om aan het einde van deze kabinetsperiode een goed functionerend systeem van prestatieafspraken te hebben. Het HOOP geeft verder een procedurele uitwerking van dit uitgangspunt.

De raad kan instemmen met deze aanpak. Het formuleren van ambities en profielen past bij zijn voorstel om op Europees niveau te komen tot een onafhankelijk classificatiesysteem voor hogeronderwijsinstellingen. Hij neemt wel nota van het standpunt dat de instellingen de ambities moeten realiseren binnen de rijksbijdrage. Voor bepaalde onderwerpen zijn, zij het in bescheiden mate, additionele middelen beschikbaar vanwege intensiveringen op de OCW-begroting.

De raad vindt het overigens wel opmerkelijk dat het HOOP de suggestie wekt dat de prestatieafspraken worden bekostigd uit additionele middelen, terwijl daarvoor 15 miljoen euro is afgezonderd van het bestaande budget. Hij gaat ervan uit dat het hier niet kan gaan om bedragen die reeds deel uitmaken van het bij de begrotingswet 2004 vastgestelde totaalbudget. Bovendien is het nog onduidelijk waaraan 10 miljoen daarvan in de periode 2005-2008 wordt besteed.

Nieuw bekostigingssysteem

De raad is van mening dat in elk geval haast gemaakt moet worden met een nieuw bekostigingssysteem zoals aangekondigd in het HOOP. Het huidige biedt onvoldoende arm-

slag om de ambities waar te maken in het kader van een dynamisch hoger onderwijs. Het HOOP biedt nog onvoldoende zicht op een nieuw systeem. De in het HOOP opgenomen uitgangspunten voor een nieuw bekostigingssysteem zijn in meerderheid nogal voor de hand liggend²³. Daarnaast zijn ze, op een enkel onderdeel na, niet uitgewerkt, zodat de instellingen geen beeld krijgen van wat ze in de toekomst kunnen verwachten. In elk geval zal een nieuw bekostigingssysteem wat de raad betreft rekening moeten houden met de uitwerking van de Lissabon-doelstellingen.

De raad maakt zich zorgen over een tijdige herziening. Hij kenschetst de prognose van invoering van een nieuw systeem in 2006, zeker in samenhang met de noodzaak van wetwijziging – al dan niet in het kader van een algehele herziening van de wetgeving voor het hoger onderwijs –, als overoptimistisch. Als vertragende factor ziet de raad bovendien dat dit HOOP, anders dan eerder toegezegd, slechts in beperkte mate inzicht verschaft in de uitgangspunten voor een nieuw bekostigingsstelsel, bezien in samenhang met die voor een nieuw studiefinancieringsstelsel en voor een collegegeldsysteem.

Macrodoelmatigheid

Bij de beoordeling van de macrodoelmatigheid van nieuwe en bestaande opleidingen is het van belang, dat de overheid ruimte biedt aan instellingen om adequaat om te gaan met een situatie waarin differentiatie van doelgroepen en onderwijsaanbod een belangrijke rol speelt; bijvoorbeeld het leveren van maatwerk in het kader van een leven lang leren. Dat is bovendien van belang in het licht van de breed gedragen wens de mogelijkheden voor kenniscirculatie en valorisatie van onderzoek optimaal te benutten.

Beschikbare middelen

Ten slotte is de raad van mening dat in het algemeen de blijkens het HOOP voorgestane ambities niet of nauwelijks realiseerbaar zullen zijn bij een budget dat een reële daling vertoont en bij een bescheiden hoeveelheid additionele middelen ten bedrage van 44 miljoen euro in 2004, oplopend tot 77,5 miljoen euro in 2008. Dit zal er volgens de raad toe moeten leiden dat ofwel de daling van het van overheidswege verstrekte budget tot staan wordt gebracht, ofwel de omvang van de private bijdragen wordt verhoogd, ofwel de ambities worden bijgesteld. De raad wijst er met klem op dat het laatste niet zou moeten gebeuren.

5.2 Samenvatting

De raad geeft in dit advies aan dat het gewenst is voor de ontwikkeling van een samenhangend beleid voor het hoger onderwijs, zowel op nationaal als op Europees niveau, te kiezen voor een Europees perspectief. De Lissabon-doelstellingen uit 2000 zijn, zoals ook het HOOP aangeeft, hét aangrijpingspunt daarvoor. De raad vindt het van belang dat bij de uitwerking van die doelstellingen wordt gekozen voor twee lijnen, te weten verhoging van het aantal hoogopgeleide kenniswerkers en betere benutting van kennis. Bij deze aanpak zijn niet alleen de (hoger)onderwijsaspecten aan de orde, maar ook - in onderlinge samenhang - het wetenschaps- en innovatiebeleid. Dit impliceert een zorgvuldige

²³ Het HOOP noemt als uitgangspunten onder andere een heldere, eenduidig te interpreteren relatie tussen de bekostiging en de onderwijsinspanning van de instellingen, zoveel mogelijk oneigenlijk gebruik en misbruik voorkomend, beperkte administratieve lasten, transparantie in termen van eenvoud en controleerbaarheid en financiële continuïteit van de onderwijsinstellingen.

interdepartementale afstemming. Bovendien dient bij de uitwerking in concrete maatregelen ook rekening te worden gehouden met de gevolgen ervan voor andere onderwijssectoren. Dat geldt ook voor de effecten op bredere maatschappelijke schaal. Bij het voorgaande is, gelet op de keuze voor de Lissabon-doelstellingen als uitgangspunt, zoveel mogelijk afstemming op Europese schaal gewenst. De positie van Nederland en het Nederlandse hoger onderwijs is hierbij een belangrijke invalshoek.

In het licht van het voorgaande stelt de raad het volgende voor.

Wat betreft de verhoging van het aantal hoogopgeleide kenniswerkers:

- in het kader van de toename van de participatie:
 - verhoging van het kwantitatief rendement voorzover het degenen betreft, die al hoger onderwijs volgen;
 - betere regeling voor de financiering en certificatie van een leven lang leren;
 - vergroting doorstroom mbo-hbo door onder andere rendementsbevordering, trajectbekostiging en tegelijk niveauverbetering binnen delen van het mbo; en
 - verhoging van het aantal (hoger)opgeleiden in bèta- en techniekopleidingen.
- in het kader van inhoudelijke en institutionele differentiatie:
 - realisatie van differentiatie van het onderwijsaanbod, mede te bevorderen door het wegnemen van wettelijke belemmeringen;
 - instelling van een Europese Accreditatieraad op metaniveau en onderzoek naar de randvoorwaarden; en
 - het bieden van transparantie wat betreft onderwijsaanbieders via het streven naar een onafhankelijk Europees classificatiesysteem (mede ter oplossing van het titulatuurvraagstuk).
- in de middelensfeer:
 - verhoging van private bijdragen, met name bij masteropleidingen, bij handhaving of verhoging van het niveau van de publieke bijdrage;
 - bij gebleken effectiviteit: collegegelddifferentiatie ter vergroting of sturing van de instroom; en
 - nagaan van de effectiviteit van een beurzenprogramma voor eerste-generatie- hogeronderwijsstudenten.

Wat betreft vergroting van de kennisbenutting:

- verdere stimulering kenniscirculatie (lectoraten);
- streven naar instelling van een onafhankelijke European Research Council; en
- versterking van valorisatie van schaalgevoelig wetenschappelijk onderzoek.

Wat betreft de internationale positionering van Nederland en het Nederlandse hoger onderwijs en onderzoek:

- versterking positie Nederlandse universiteiten in de Europese top en internationale subtop;
- concentratie van schaalgevoelig wetenschappelijk onderzoek; en
- versterking internationale positie Nederlandse hogescholen door oplossing vraagstuk diplomawaardering in het buitenland en titulatuur.

Het Nederlandse voorzitterschap van de Europese Unie in de tweede helft van 2004 leent zich bij uitstek voor het nemen van initiatieven om te komen tot afstemming in het kader van de Lissabon-doelstellingen in het algemeen en de realisatie van bepaalde voorstellen als hiervóór genoemd in het bijzonder.

Literatuur

- Berkhout, P. (2004). *Van bul naar baan (proefschrift)*. Amsterdam: Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2004). *Kennis en economie 2003*. Voorburg/Heerlen: CBS.
- Economist, The (2004). Pay or decay. *The Economist*, 22 januari 2004.
- European Commission (2003a). *Third European Report on Science & Technology Indicators 2003*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European Commission (2003b). *Chinese study ranks world's top 500 universities*. Geraadpleegd op 19 maart 2004 via website Europese commissie. http://europa.eu.int/comm/research/headlines/news/article_03_12_31_en.html.
- Investors in people. Geraadpleegd op 19 maart 2004 via <http://www.iipnl.nl>.
- Kalaitzidakis, P., Mamuneas, T. & Stengos, T. (2001). *Rankings of Academic Journals and Institutions in Economics*. Geraadpleegd op 19 maart 2004 via website University of Cyprus, Department of Economics: <http://www.econ.ucy.ac.cy/papers/0110.pdf>.
- Lach, S. & Schankerman, M. (2003). *Incentives and Invention in Universities*. NBER Working paper 9727, May 2003.
- Organization for Economic Co-ordination and Development (2003). *Education at a Glance, OECD Indicators 2003*. Paris: OECD.
- Onderwijsraad/Adviesraad voor Wetenschap en Technologie (2001). *Hogeschool van Kennis*. Den Haag: Onderwijsraad/AWT.
- Onderwijsraad (2003a). *Onderwijs en burgerschap*. Den Haag: Onderwijsraad,
- Onderwijsraad (2003b). *Onderweg in het beroepsonderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Onderwijsraad (2003c). *Werk maken van een leven lang leren*. Den Haag: Onderwijsraad,
- Onderwijsraad (2003d). *Bekostiging hoger onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad,
- Pomp, M., Venniker, R. & Canoy, M. (2003). *Prikkel de prof. Een analyse van de bekostiging van universitair onderzoek*. Den Haag: Centraal Plan Bureau (CPB document nr. 36).
- Sociaal-Economische Raad (2002). *Het nieuwe leren*. Den Haag: SER.
- Sociaal-Economische Raad (2003). *Interactie voor innovatie*. Den Haag: SER.
- Webbink, H.D. (1999). *Student Decisions and Consequences (proefschrift)*. Amsterdam, Universiteit van Amsterdam.
- Winston, G.C. (1999). Subsidies, Hierarchy and Peers: The Awkward Economics of Higher Education. *Journal of Economic Perspectives*, 13(1), 13-36.

Bijlage 1

Adviesaanvraag

O N D E R
W I J S
L T U U R
N E T W
S C H A P

De Onderwijsraad
T.o.v. de heer drs. F. van Wieringen
Nassaulaan 6
2514 JS Den Haag

Den Haag
20 februari 2004

Oris kenmerk
WO/9/2004/5538

Uw brief van

Onderwerp
Adviesaanvraag HOOP

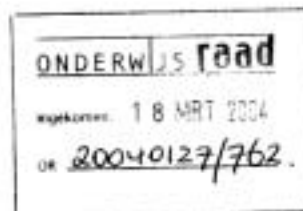
Rijksgetal
HOOP 2004

Geachte heer van Wieringen,

Onlangs heb ik het Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan 2004 (HOOP) uitgebracht. Het HOOP geeft een middellange termijn visie op het hoger onderwijs aan de hand van de belangrijkste maatschappelijke trends t.w.: 1) Transitie naar een kennissamenleving, 2) Toenemend belang van Europa en globalisering, veranderende rol van de overheid en 3) Complexiteit samenleving. Vanuit deze visie zal het hoger onderwijsbeleid in de komende periode worden vormgegeven. In dit licht hecht ik eraan, zoals vastgelegd in uw werkplan 2004, dat u in het eerste kwartaal 2004 een advies uitbrengt over het HOOP.

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

(drs. Annetje D.S.M. Nijs, MBA)

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Rijnsloot 50, Postbus 16375, 2500 BJ Den Haag T +31-70-412 3456 F +31-70-412 3450 W www.minocw.nl
Contactpersoon: C.J. Scheuten, T +31-70-4122554

Bijlage 2

Lijst met afkortingen